

EXAMENSARBETE

Att bara vara en studie av ett folkbiblioteks besökare

Ulrika Löfstrand

C/D-uppsats Sociologi

Institutionen för Arbetsvetenskap
Avdelningen för Industriell Produktionsmiljö

Institutionen för arbetsvetenskap
CD-uppsats Sociologi
Handledare: Mats Jacobsson
2000-11-26

ATT BARA VARA

- En studie av ett folkbiblioteks besökare -

Ulrika Löfstrand

Abstrakt

Löfstrand, Ulrika. Luleå Tekniska Universitet, Institutionen för Arbetsvetenskap. Sociologi CD-uppsats 20 poäng, "Att bara vara – en studie av ett folkbiblioteks besökare", 2000. Varför ökar antalet besök på folkbiblioteken medan antalet lån minskar? Syftet med den här undersökningen är att studera vad besökarna gör på Luleå folkbiblioteks huvudbibliotek och hur de betraktar sitt bibliotek. Frågeställningarna är: Ett: Vad gör besökarna på biblioteket förutom att låna böcker, tidningar och AV-medier? Två: Hur betraktar besökarna på Luleå folkbibliotek sitt bibliotek? Tre: Vilka är det som besöker biblioteket? Fyra: Hur är miljön på biblioteket och vilken inverkan har den på biblioteksbesökarna? Och fem: Är biblioteket också en plats som lockar till sig andra besökare än de som söker det som förknippas med biblioteksverksamhet? För att kunna besvara frågeställningarna har en observationsundersökning och en enkätundersökning gjorts. I analysen har några begrepp från Bourdieu använts. Att strosa omkring, studera, läsa e-mail, vänta och prata i mobiltelefon var några av de saker besökarna ägnade sig åt. De flesta tycker att biblioteket är viktigt eller mycket viktigt för dem och att utbudet är bra, förutom av datorer. Biblioteket skulle dock behöva vara lite större för att rymma alla aktiviteter och fylla alla behov.

Abstract

Löfstrand, Ulrika. Luleå University of Technology. Department of Human Work Sciences. Sociology CD-paper 20p. "Att bara vara – en studie av ett folkbiblioteks besökare", 2000. Why do the numbers of library visitors' increase while the number of loans decrease? The purpose with this investigation is to study what the visitors of the main public library of Luleå do there and how they apprehend their library. The questions at issue are: One: What do the visitors do at the library besides loaning literature, magazines and other media? Two: How do the visitors apprehend their library? Three: Who are the library visitors? Four: What does the library environment look like and how does it affect the visitors? And five: Do the library also attract visitors other than those who look for the activities that are usually associated with libraries? To be able to answer the questions observations and one opinion poll has been done. For the analysis some concepts from Bourdieu were used. To stroll around, study, read e-mail, wait and use a cellular phone are some of the things that the visitors do. Most of them think that the library is important or very important to them and also that the supply is good, except of computers. The library should be a bit bigger though to fit all the activities and to fit all needs.

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	4
2. SYFTE.....	6
3. METOD.....	7
OBSERVATIONER	7
ENKÄTER	8
4. EN TEORETISK BAKGRUND	10
TILLÄMPNING AV TEORIN	13
5. VAD BESÖKARNA GÖR PÅ SITT BIBLIOTEK	16
BIBLIOTEKETS FYSISKA MILJÖ	16
BIBLIOTEKSBESÖKARNAS AKTIVITETER.....	19
6. HUR BESÖKARNA UPPFATTAR SITT BIBLIOTEK	23
HUR VIKTIGT ÄR BIBLIOTEKET?	23
UTLÅNING	24
UTBUD	25
7. SOCIALA MÖNSTER BLAND BIBLIOTEKSBESÖKARNA.....	28
KLASS.....	28
KÖN	30
GENERATION	32
CIVILSTÅND.....	37
8. AVSLUTANDE DISKUSSION	40
REFERENSER.....	45
BILAGOR.....	46

1. INLEDNING

I Bibliotekslagen står det att alla medborgare ska ha tillgång till ett folkbibliotek.¹ Varje folkbibliotek ska främja intresset för läsning och litteratur, utbildning, upplysning, information samt kulturell verksamhet i övrigt. De ska även verka för att databaserad information görs tillgänglig för medborgarna. Allmänheten ska avgiftsfritt få låna litteratur för viss tid. Det ska finnas folkbibliotek i varje kommun och det är kommunerna som ansvarar för verksamheten. Folkbiblioteken ska ha litteratur på olika språk för invandrare och andra minoriteter. Det ska finnas litteratur för funktionshindrade särskilt anpassad för dessa grupper, biblioteken ska främja språkutveckling samt stimulera till läsning genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade för ungdomar och barn.

Under de senaste åren har antalet besökare på landets folkbibliotek ökat² samtidigt som fler och fler biblioteksfilialer har lagts ner och en del folkbibliotek har slagits samman med skolbibliotek. Detta har minskat tillgängligheten för den stora allmänheten. Biblioteken har dessutom ökat inköpen av böcker, framförallt barn- och ungdomsböcker, och tillgången till AV-medierna har ökat. Med AV-medier avses talböcker, kassettböcker, grammofonskivor, cd-skivor m.m. Trots detta så minskade utlåningen av böcker med en procent från 1997 till 1998 och även utlåningen av AV-medier sjönk med en procent under samma period.³

Men vad gör då besökarna på biblioteket om de inte lånar böcker? Varför ökar antalet besökare när antalet lån minskar? Kanske är det andra grupper som kommer till biblioteket idag jämfört med tidigare. Traditionellt sett så kunde man inte göra så många saker på ett bibliotek. Kanske har detta ändrats nu när fler medier har gjort sitt intåg och det finns datorer för uthyrning med tillgång till internet. Möjligtvis drar detta andra människor med andra intressen till biblioteket. Det kan vara så att det är så många som lånar datorerna men inte lånar böcker eller annat att det ger utslag i den generella

¹ SFS 1997

² Statens kulturråd 1999, två procent under 1997

³ aa

statistiken. Det kan även vara så att miljön i det enskilda biblioteket påverkar lånestatistiken liksom att den kan påverka vilka besökare som kommer till biblioteket. Det är även möjligt att bibliotekets miljö lockar besökare som inte kommer med syftet att låna böcker, datorer eller annat som är förknippat med biblioteksverksamhet. De kan komma för att de har biblioteket som mötesplats eller för att få lugn och ro en stund.

2. SYFTE

Det är mot denna bakgrund jag valt att skriva en uppsats om vad som sker på biblioteket när fler går dit men färre lånar. För något gör de ju där. Kanske påverkar miljön inne i biblioteket vad människorna gör där och hur de uppfattar biblioteket. Det kan vara så att biblioteket inbjuder till andra aktiviteter än att låna hem litteratur och annat. Syftet med undersökningen är därför att studera vad besökarna gör på Luleå Folkbiblioteks huvudbibliotek och hur de betraktar sitt bibliotek.

Mina frågeställningar är :

1. Vad gör besökarna på Luleå folkbibliotek förutom att låna böcker, tidningar och AV-medier?
2. Hur betraktar besökarna på Luleå folkbibliotek sitt bibliotek?
3. Vilka är det som besöker biblioteket?
4. Hur är miljön på biblioteket och vilken inverkan har den på biblioteksbesökarna?
5. Är biblioteket också en plats som lockar till sig andra besökare än de som söker det som förknippas med biblioteksverksamhet?

3. METOD

Observationer

För att kunna undersöka vad besökarna gör på biblioteket, förutom att låna det som finns att låna, valde jag att göra observationer. Jag ville helt enkelt själv se vad de gör för att kunna besvara min första delfråga på ett bra sätt. Jag valde att hålla mina observationer dolda för besökarna. De skulle inte veta att jag observerade dem så de inte blev påverkade av den uppmärksamheten och kanske inte uppförde sig så som de brukar göra. I vanliga fall kan det vara ganska svårt att göra dolda observationer utan att bli upptäckt, men på ett bibliotek går det ganska bra. De flesta rör sig i biblioteket som enskilda individer som inte har något med varandra att göra och många slår sig ner och läser en bok eller skriver av någonting. Att jag då satt och skrev verkade inte så konstigt utan ganska naturligt. Metoden som sådan har jag valt eftersom jag anser att vissa saker kan jag inte få fram på annat sätt. Jag tvivlar på att jag skulle fått reda på så mycket genom t.ex. intervjuer.

För att på något sätt få biblioteket överskådligt valde jag att dela in det i olika sektioner som jag sedan gjorde mina observationer i. Jag försökte göra uppdelningen på ett naturligt sätt efter bibliotekets egen uppbyggnad. Jag fick fram sex olika områden som var överskådliga så jag kunde observera det mesta som hände där. Jag delade in biblioteket i avdelningarna facklitteratur, tidningsavdelning, barn- och ungdomsavdelning, skönlitteratur, utländsk litteratur och diskarna, vilka består av de tre diskarna för information, inlämning och utlåning, men även av datorerna för utlåning, videofilmer och cd-skivor. Genom denna uppdelning kan jag även göra jämförelser mellan de olika avdelningarna.

Varje observation jag gjort var ungefär 45 minuter lång. Det var så länge som jag ansåg det vara möjligt att hålla koncentrationen uppe vid första observationstillfället så jag höll fast vid den tiden även fortsättningsvis. Jag har försökt sprida ut dem så mycket som möjligt med hänsyn till bibliotekets öppethållande för att kunna bilda mig en uppfattning

om det finns skillnader vad gäller besökarna vid olika tidpunkter. Jag utförde observationerna under olika veckodagar för att se eventuella skillnader även där.

Jag bearbetade det insamlade materialet genom kodning.⁴ Det har dock kommit med en del minnen som jag inte nedtecknat under observationstillfällena men som jag ändå anser vara relevanta.

En begränsning i mitt insamlade material kan vara att jag inte kunnat registrera precis allt som försiggick under observationstillfällena men jag har ändå inte sållat medvetet på plats vad som skulle nedtecknas eller inte utan tagit in allt jag bara kunde. Jag har upptäckt att jag sett och hört saker som jag kommer ihåg men aldrig nedtecknat men ändå använt mig av i uppsatsen. Att jag som forskare har varit färgad av mina förkunskaper är jag medveten om, men jag har verkligen ansträngt mig för att inte låta detta påverka min faktainsamling samt mina resultat i övrigt.

Enkäter

För att kunna besvara frågorna om hur besökarna betraktar sitt bibliotek och om vilka som besöker biblioteket valde jag att gå ut med enkäter till biblioteksbesökarna.⁵ Jag delade ut enkäterna på plats i biblioteket för att fånga in dem som verkligen var besökare. Jag fick hålla till i entrén och delade ut enkäter till de som var på väg in i biblioteket. Detta för att jag skulle kunna hålla reda på vilka som redan fått och för att alla besökare som ska in i biblioteket måste passera där. Besökarna fick antingen fylla i enkäten där och då eller ta den med in i biblioteket och lämna den i en låda på vägen ut.

När jag delade ut enkäten så gick jag helt enkelt fram till besökarna och frågade dem om de ville fylla i en enkät som handlade om biblioteket och bibliotekets framtid. Jag förklarade också att de skulle var anonyma i undersökningen. De flesta var positiva och

⁴ För att lättare kunna tolka det insamlade materialet kodas det. Dvs man skapar kategorier utifrån texten som man utvecklar allt medan man läser vidare och hittar fler och fler saker som kan falla in under en viss kategori. (Alvesson, Sköldberg 1994)

⁵ Enkäten ligger som bilaga i detta arbete.

tog ett exemplar. Tyvärr missade jag några besökare som jag inte fick kontakt med eftersom det ibland kom in många människor på en gång. Jag försökte ändå samla ihop besökarna och förklara mitt ärende för flera på en gång när det kom många samtidigt, men ibland räckte inte detta utan några smet förbi.

Totalt antal utdelade delade enkäter är 151 stycken. 80 stycken en lördag i februari och 71 stycken en onsdag i mars år 2000. Valet av en dag mitt i veckan och en dag på helgen beror på att det kunde finnas skillnader i vilka som besöker biblioteket de olika dagarna. Enkäterna började delas ut när biblioteket öppnade på morgonen och delades sedan ut tills de tog slut. Insamlingslådan lät jag stå kvar på biblioteket tills strax före stängningsdags så att de som tagit med sig enkäterna in i biblioteket skulle få en chans att lämna igen dem även om de stannade länge. Totalt lämnades 145 ifyllda enkäter in, så det var 6 stycken som fattades varav en var inlämnad blank. Av de som besvarat enkäten är 79 kvinnor, 64 män och 2 personer uppgav inte könstillhörighet. Åldern på de svarande sträcker sig från 11 år till 84 år och 45 procent av dem är under 30 år.

Jag hade inte med mig tillräckligt många enkäter för att kunna stå hela första dagen eftersom jag inte räknat med sådan åtgång. Detta gjorde att det inte finns några enkätsvar från sena eftermiddagar och kvällar. Jag kan därför inte veta om det finns skillnader vad gäller besökarnas åsikter mellan dagsbesökare och kvällsbesökare eftersom de rena kvällsbesökarna inte alls är representerade i det insamlade enkätaterialet. Det kan nämligen vara så att kvällsbesökarnas svar skiljer sig gentemot dagbesökarnas. Dessa kvällsbesökare kan t.ex. vara yrkesverksamma som jobbar heltid på dagarna eller studenter som studerar på biblioteket efter skoldagens slut.

4. EN TEORETISK BAKGRUND

I det här kapitlet ska en teoretisk bakgrund tas upp och även en förklaring till hur teorin operationaliserats.

Media och bildningsexperter pratar mycket om att vi ska värna vår kultur och att kultur ska finnas till för alla. Det skiljs mellan finkultur och populärkultur, där finkulturen på något sätt har en högre status, men samtidigt är mer svårtillgänglig för vanliga människor. Populärkulturen brukar betraktas som något mer vardagligt som alla kan tillägna sig men som inte är så varaktig över tid. På biblioteket samsas dessa två kulturyttringar sida vid sida. Här finns tidningar, böcker och utställningar för alla smaker och alla är välkomna här oavsett vilken nivå av kultur de söker och oavsett om de tillhör en viss klass eller generation som kan tänkas föredra den ena eller andra kulturformen. Allas behov av kultur kan tillfredställas vilket gör att bibliotekets verksamhet fyller sannolikt ett viktigt behov i dagens samhälle. Det är dock troligen inte med tanken att ”nu ska jag göra något kulturellt” som besökarna kommer till biblioteket. Det är något som finns där och konsumeras på ett obemärkt sätt som en bieffekt till det som besökarna uppfattar som deras verkliga anledning till besöket.

Sociologer har gjort undersökningar som syftar till att ta reda på vad som ligger bakom och varför besökare kommer till olika kulturella institutioner såsom utställningar på museer och annat. Bourdieu har gjort en undersökning av museibesökare som omfattar närmare 15000 personer på 21 olika museer i Frankrike och 15 museer i övriga Europa.⁶ Man fann att den kultur som återfinns på museer inte innefattar kultur för alla människor. Det är mest besökare från högre samhällsklasser som kommer dit och särskilt sådana med hög utbildning eller klassisk skolning. De fann också att oavsett vilken klass besökaren kommer ifrån så försöker denne göra en bedömning av utställningen. Hur bedömningen görs beror på vilka förkunskaper som finns och hur man utifrån dem kan upptäcka symboler i konsten. Ju fler tolkningar man kan eller vill kunna göra desto mer kunskap krävs. Det är därför vem som tolkar konsten är viktigare än själva tolkningen av konsten.

Det finns även en skillnad i hur besökarna beter sig under museibesöket. De med mindre kulturellt kapital tittar på alla tavlor med ungefär samma intresse. De vill även gärna ha en viss ordning att studera dem i, gärna i form av pilar eller linjer att följa. De tillbringar inte särskilt långa stunder på museet även om de uppger längre besök under intervjuer som gjorts. De med högt kulturellt kapital känner sig friare inne i museet. De rör sig som de vill och de tittar ofta bara på de tavlor som är målade av kända konstnärer eller som föregripit dagens stora namn men inte är så kända idag. Detta beteende tolkar Bourdieu inte som självständighet utan som något som de fått lära sig genom utbildning, skolkultur och socialt umgänge.⁷ Med andra ord har kulturella institutioner olika betydelser och funktioner för olika sociala kategorier. Det intressanta med den här undersökningen är om det går att finna liknande mönster bland biblioteksbesökare i Sverige, men då med avseende på människors förhållningssätt till och användandet av biblioteket. Man kan tänka sig att det finns liknande skillnader i sociala bakgrunder såsom klass, kön, generation och civilstånd som påverkar.

Det finns några centrala begrepp i Bourdieus sociologi som utgör den teoretiska referensramen i den här studien och **fält** är ett av dem. Ett fält kan sägas vara en grupp som kämpar för och om en gemensam sak. Det kan vara en yrkesgrupp, en viss sport, en familj. Fälten framträder ”som av positioner (eller platser) strukturerade rum. De olika positionernas egenskaper beror på deras respektive placering i dessa rum och kan analyseras oberoende av egenskaperna hos dem som intar dem (personer vilkas egenskaper till en del bestäms av positionen).”⁸ Det pågår alltid en kamp om makten på fältet, d.v.s. om vem som ska ha legitimitet att bestämma vad som ska gälla. Även ett bibliotek kan betraktas som ett fält där t.ex. valet av litteratur visar på vad som gäller.

Ett annat viktigt begrepp är **habitus**. Habitus är allt det vi har med oss i våra sociala ”ryggsäckar”. Det som vi känner till och som fungerar på det specifika fält vi befinner oss på just då. Ett ”system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och

⁶ Carle, Jan. 1995

⁷ aa

⁸ Red: Östling, Brutus. 1992

orientera sig i den sociala världen”.⁹ Vi har en kunskap om hur det ska gå till även om det inte är uttalat. En sådan kunskap har alla människor, men det är beroende på vilket fält man befinner sig, eftersom olika fält har olika dominerande kapitalformer, och det är det som blir avgörande för hur pass värdefullt det habitus man besitter är. Habitus kan förändras genom att man tillägnar sig nya kapital och det kan man göra på t.ex. biblioteket genom att läsa sig till det eller genom att träffa människor.

Det finns olika sorters **kapital**. Det sociala kapitalet handlar om det sociala kontaktnät vi har. Genom att alla vi känner har samlat på sig olika slags symboliskt kapital så växer vårt eget symboliska kapital tack vare våra sociala band. Det sociala kapitalet blir en viktig del av vårt sätt att leva. Detta kapital kan inte räknas som ett underkapital i det symboliska kapitalet. Det symboliskt kapital är det som erkänns av grupper som värdefullt och det finns överallt. Begreppet är ganska allmänt och det finns olika kapital under detta samlingsnamn. Gemensamt för dem är att de på något sätt kan dokumenteras och materialiseras och det kan vara tillgångar, värden eller resurser. Ekonomiskt kapital, i form av ekonomiska tillgångar, och kulturellt kapital, i form av kunskap om t.ex. konst eller att inneha fina examina, är de stora kategorierna. Det handlar alltså inte om ett tekniskt kunnande. En person som är jätteduktig på att måla tavlor besitter inte därför högt kulturellt kapital liksom en person som verkligen kan det där med att trimma motorer inte behöver besitta något som helst erkänt symboliskt kapital. Kapital av olika slag kan ärvas från en generation till nästa men det går även att förvärva på egen hand. Att besöka biblioteket kan vara ett steg på vägen för att öka det kulturella kapitalet. Där finns alla de teoretiska byggstenarna som behövs. Det finns böcker om t.ex. konst och musik. Men även att ha kunskap om författare och litterära verk kan ge kulturellt kapital. Kapitalen går även att växla mot varandra. Att skaffa sig en utbildning ökar utbildningskapitalet och detta leder troligen till ett arbete som leder till ökat ekonomiskt kapital.

Som synes så spelar både våra sociala bakgrunder och våra erfarenheter stor roll i hur vi ska se på vår omvärld men även på hur vi själva ska bete oss i den. Vi kan med hjälp av

⁹ aa

våra tillgångar, både ekonomiska och andra, förändra vår livssituation och förändra andras syn på oss. I den här undersökningen framkommer främst hur social bakgrund och nuvarande situation påverkar synen på biblioteket.

Tillämpning av teorin

Här följer en beskrivning av hur jag tänkt operationalisera de teoretiska kunskaperna i kapitlet. Detta gör jag för att lättare kunna koppla ihop teorin med resultatet i senare kapitel.

För att få fram eventuella skillnader mellan olika sociala **klasser** och kategorier bad jag respondenterna fylla i sitt yrke på enkäten. De som ännu inte hade ett eget yrke ombads fylla i sina föräldrars yrken. För att veta vilket yrke som hörde till vilken klass använde jag mig av SCBs socioekonomiska indelning (SEI) av förvärvsarbetande.¹⁰ När respondenten inte uppgett ett eget yrke använde jag mig i första hand av faderns yrke och om det inte fanns tillgängligt så använde jag moderns. De klasser jag då fick fram var arbetare, tjänstemän, företagare och övriga. I arbetare ingår alla från ej facklärd, varuproducerande med mindre än två års utbildning efter grundskola till facklärd, tjänsteproducerande med minst två års utbildning efter grundskolan. I gruppen tjänstemän ingår alla från lägre tjänstemän med mindre än två års utbildning efter grundskolan till högre tjänstemän och ledande befattningar med minst sex års utbildning efter grundskolan. Bland företagarna finns fria yrkesutövare med akademiker yrken med minst sex års utbildning efter grundskolan samt företagare och lantbrukare. Bland de övriga finns oklassificerade anställda och de som uppgett studerande som yrke.

Det kan även finnas skillnader i besöksvanor och uppfattningar av biblioteket beroende på vilket **kön** man har. Det är ju trots allt så att vi får lära oss olika beteenden och sätt att

¹⁰ SEI är ett register i vilket man med hjälp av undersökningspersonens yrke får reda på dennes faktiska klassidentitet på ett objektiva sätt. Det har alltså inget att göra med hur individen subjektivt uppfattar sin klasstillhörighet. Yrkena kods in först i tre huvudkategorier, arbetare, tjänstemän och företagare, för att sedan delas in i mindre grupperingar. Den svenska SEI-koden liknar i huvuddrag den internationella Goldthorpe-modellen. (Cigéhn, Göran och Johanson, Mats. 1997)

uppfatta saker i samhället beroende på om vi är födda till flickor eller pojkar. För att få reda på det har jag bitt besökarna uppge könstillhörighet för att sedan kunna använda mig av den uppgiften i analysen. Jag vill även koppla eventuella sådana skillnader till Bourdieus begrepp. Toril Moi skriver att ”Bourdies kultursociologi är, skulle jag vilja påstå, fruktbar för feminister just därför att den möjliggör synnerligen konkreta och specifika faktorer som bestämmer den språkliga akten”¹¹ vilket syftar på att de skillnader som finns i kvinnors och mäns uttryckssätt kan bero på habitus istället för kön. ”Ett synsätt grundat på Bourdieus teorier gör det möjligt för oss att förnya begreppet kön som social kategori på ett sätt som urholkar den traditionella uppdelningen essentialister och icke-essentialister”¹². Således är det möjligt att koppla Bourdieus begrepp även till könliga aspekter, d.v.s. att skillnader mellan mäns och kvinnors habitus kan göra skillnad för hur biblioteket används.

Jag gör ett antagande att vilken **generation** man tillhör påverkar hur biblioteket betraktas och används eftersom både habitus och symboliskt kapital kan skilja sig åt vad gäller olika åldersgrupper. Det finns olika vanor och sätt att betrakta fenomen på i de olika generationerna som kan påverka eftersom generationer är bundna i tid och rum. En generation består av individer som är ungefär lika gamla och som har ungefär samma historiska bakgrund. Yngre generationer har därmed mer historia i sin bakgrund, där även de äldre generationerna ingår, som gör att de betraktar samhället annorlunda och som göra att attityder och värderingar utvecklas.¹³ Det förefaller rimligt att olika åldersberoende faktorer i livet kan ha en inverkan på hur biblioteket används. Exempelvis på hur moderna medier används eller hur biblioteket används som mötesplats. Jag anser att dessa kan pendla på mindre än tioårsperioder men att det för överskådlighetens skull var praktiskt att inte dela in grupperna i mindre delar. Därmed inte sagt att man behöver ha mer av något bara för att man är äldre. Jag valde att dela in respondenterna i åldersgrupper. Dessa grupper är 0-19 år, 20-29 år, 30-39 år, 40-49 år, 50-59 år, 60-69 år och 70 år och uppåt.

¹¹ Moi, Toril. 1994

¹² aa. En essentialist inom könsteorin är den som anser att vårt beteende som kvinna och man sitter i vårt biologiska kön och inte i sociala faktorer i vår omgivning.

¹³ Mannheim, K. 1952

Om besökaren är **ensamstående** eller **gift/samboende** kan göra att det finns olika behov av biblioteket. Att vara singel kan innebära att man går till biblioteket för att få lite människor omkring sig och för att man vill ha en god bok att läsa i mer ensamma stunder. För sambos eller gifta kan biblioteket fylla ett annat behov än just att få vara nära andra människor. Kanske för att utveckla fritidsintressen genom facklitteratur eller för att bara få komma bort en stund. Alla kan visserligen ha ett behov att göra något annat ett tag men jag misstänkte att det kunde finnas skillnader i användande av biblioteket baserat på om respondenterna är gifta/samboende eller ensamstående. Jag är medveten om att det finns flera olika sätt att förhålla sig till andra vad gäller boende idag. Det finns vänbos, särbos, mambos m.fl.¹⁴ Det kan även finnas skillnader mellan grupperna beroende på om de har hemmavarande barn eller inte. Det är troligt att de som har barn hemma lånar även till dessa.

¹⁴ Vänbo är den som bor tillsammans med en vän. Särbo är den som har valt att leva skilt från sin partner. Mambo är när ett vuxet barn bor tillsammans med sin mamma.

5. VAD BESÖKARNA GÖR PÅ SITT BIBLIOTEK

Bibliotekets fysiska miljö

Här följer en enkel beskrivning av hur Luleås huvudbibliotek ser ut. Beskrivningen gör jag för att det ska bli lättare att följa med i resonemang senare i uppsatsen samt för att rent allmänt ge en beskrivning av hur det ser ut.

När man går in till biblioteket så kommer man först in i en hall där det finns bänkar, läsk- och godisautomater och trappor ner till garderoben. Det finns även anslagstavlor för lokala kulturevenemang. För att ta sig vidare in i biblioteket går man upp för några trappsteg till en avsats där det ofta finns utställningar av olika slag. Det går även att ta hiss upp ifall man har svårt att gå i trappor eller har med sig barnvagn. Då kommer man direkt in på avdelningen för barn- och ungdomslitteratur. Det är stengolv i hela hallen med spår av fossil och träpanel på väggarna. Väggen mot barn- och ungdomsavdelningen är dock av fönsterglas.

När man fortsätter in i biblioteket kan man gå åt höger eller vänster. Åt vänster finns tidningar och tidskrifter, referensböcker och Norrbottensrum. Detta är beläget i en äldre del av byggnaden med väldigt högt i tak och flera meter höga valvbågade fönster. Det finns stukaturer i taket och blommor i fönstren. Det finns ganska gott om sittplatser här inne, både vanliga karmstolar och fåtöljer. Det finns även några läslampor, vilket jag inte hittat på de andra avdelningarna. Rummet är avdelat på mitten av en skjutdörr, men den brukar stå öppen. Här inne är bokhyllorna ganska höga. Jag kan inte se över dem. Men de står inte bara i raka rader utan delar av rummet så små bås bildas. I den inre delen av rummet finns även stora bord att slå sig ned vid och på ena väggen hänger ett mycket stort fotografi som visar Luleå från Norra hamn sett. Fotografiet är taget 1897. Detta rum finns inte med på skisserna nedan.

Åt höger finns böcker och utlåningsdiskar. Man kommer först till diskarna för information, återlämning och utlåning. På samma våning finns barn- och ungdomslitteratur, skönlitteratur, AV-medier såsom cd-skivor och videofilmer, och datorer för sökning i bibliotekets register men även med uppkoppling mot internet. De fristående bokhyllorna på det här planet är ganska låga. Jag kan se över dem när jag står upp. De olika höjderna på bokhyllorna i biblioteket gör att man får en mer levande rumskänsla. Det finns ”krypin” mellan hyllorna men även en känsla av öppenhet. Det är inte så gott om stolar och bord med det finns några vid datorerna och mot fönstrena bland skönlitteraturen. Det finns även ett runt bord på barnavdelningen. Detta bord är lite lägre med långa bänkar runt. På bordet finns pussel och spel av olika slag. Här finns också en myssoffa. Där finns också en dator bara för barn med olika spel med t.ex. Mumintrollet och Pippi Långstrump. Det märks tydligt att det är på barnavdelningen man befinner sig.

Trappan upp till nästa våning finns mitt i rummet. Den är formad som ett X och man kan gå upp eller ner på båda sidor.

På andra våningen finns facklitteratur, litteratur på andra språk än svenska och ett rum för mikrofilm. Alla bokhyllor är numrerade och förteckningar över numren är anslagna på pelare precis där trapporna kommer upp. Tak och väggar är vitmålade. Bokhyllorna är i ett ganska ljust träslag. De bokhyllor som står utefter väggarna har egen belysning. De andra är upplysta med hjälp av ljusramper i taket som ger ett reflekterat, milt sken. Det finns en del stolar och bord här uppe också och även datorer för sökning av litteratur. Våningen är utsmyckad med levande växter och en skulptur. En del av bokhyllorna är mycket låga och ovanpå dem har böcker ställts som en utställning. Även i övrigt varierar höjderna på de fristående bokhyllorna vilket skapar variation. Jämte trappan är ytan öppen så att man ser ner till första våningen och även upp till tredje. Trappan fortsätter dit upp, men det står *endast personal* på en skylt. Man kan se att det finns många böcker där uppe och personalen går då och då och samtalar med varandra där.

Längst hela väggen från entréplanet till tredje våningen sträcker sig en målning i olika färger direkt på väggens träpanel.

Från fönstren kan man se Norra hamn, gatan och gångbanan som går utefter kajkanten. Man ser även byggnaden som inrymmer Norrbottensteatern åt vänster och åt höger Pontushallen med sin K-märkta simhall.

Bild 1. Skiss över bibliotekets övre våning.¹⁵

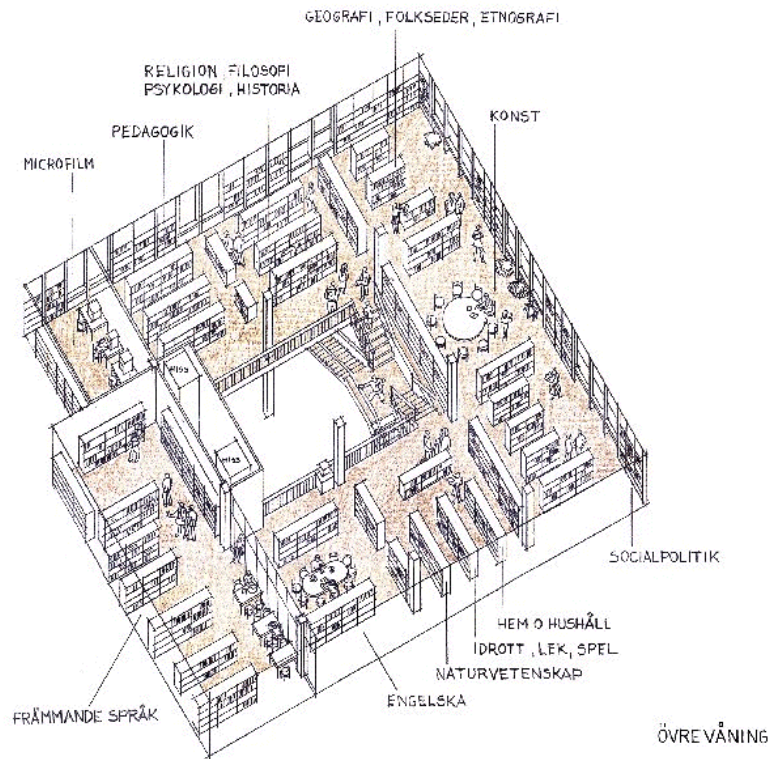
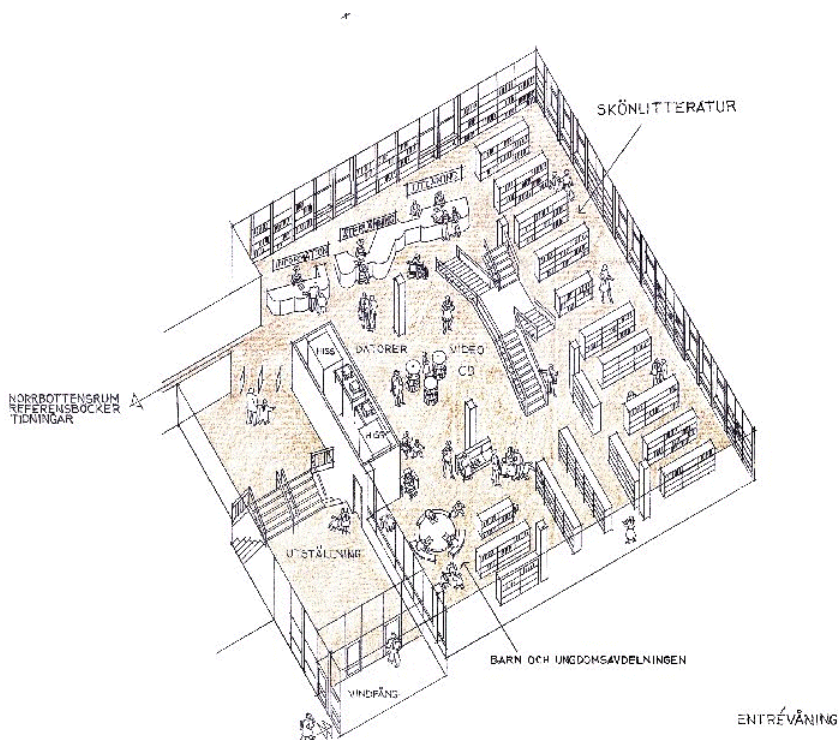

Bild 2. Skiss över bibliotekets entréplan.¹⁶

Biblioteksbesökarnas aktiviteter

I den här delen av uppsatsen följer en beskrivning av vad som sker på biblioteket. Informationen här bygger på observationsundersökningen.

Först och främst kan man konstatera att det inte verkar vara många av besökarna som respekterar uppmaningen att stänga av sina mobiltelefoner. Det ringer, piper och vibrerar stup i ett. Det spelar ingen roll vilken avdelning man befinner sig på. Det är likadant överallt. Ändå finns det ganska gott om skyltar uppsatta som vädjar om avstängning av mobilen. Jag har observerat att det är mest yngre män som inte stänger av. Dessa kan vara

¹⁵ A. Mihai 2000

¹⁶ aa

upp till 35 år. Bland kvinnorna är det mest ännu yngre som inte stänger av, de verkar vara tonåringar de flesta av dem. Det är tydligt att ringandet stör andar besökare. De vänder sig om och tittar irriterat på personen med den ringade telefonen. En del suckar.

Ljudnivån är i övrigt ganska hög tycker jag. Detta beror till viss del på en dator bara för barn som ofta spelar trudelutter och har en massa ljud för sig. Barnen stänger inte ofta av spelen när de går därifrån så även när det inte finns någon användare hör man av den.

Detta ljud kompletteras av de ständigt ringade telefonerna bakom diskarna. Dessa har lite ovanliga ljud som antagligen är till för att de inte ska vara så störande. Det är även en hel del prat och ibland skrikande på avdelningarna, främst på enréplanet. De flesta besökare som besvarat enkäten verkar dock inte vara besvärade av ljudnivån på biblioteket.¹⁷

Tystast var det på avdelningarna för främmande litteratur och tidningar och tidskrifter. Här kunde jag till och med höra ventilationsljuden och ibland var de de mest utmärkande ljuden.

Det verkar vara så att de flesta som har ett ärende på biblioteket som är knutet till dess tjänster går dit ensamma. Detta gäller, vad jag kan se, alla åldrar utom de allra yngsta. Och då vill de också vara ifred på biblioteket. De vill inte att någon kommer och sitter för nära eller står för nära i hyllorna. Då flyttar de flesta på sig. När jag provade att sätta mig vid samma bord som någon annan trots att det fanns lediga platser längre bort tittade de upp på mig och flyttade sig snart. Antigen gick de iväg eller så satte de sig vid de lediga borden och stolarna.

Många gick också för sig själva och mer eller mindre strosade mellan hyllorna och plockade lite här och lite där. Detta förekom mest på avdelningarna för skönlitteratur och facklitteratur, men även bland ungdomsböcker och tidningar och tidskrifter. Andra var väldigt målmedvetna och gick med bestämda steg och tog ut den bok de ville ha och lånade den. Det var mest på facklitteraturavdelningen jag observerade detta. Den avdelningen var även den mest hektiska av avdelningarna. Luften var ibland laddad av koncentration här. Många satt och studerade böcker eller medhåvt material. Allra lugnast var det bland skönlitteraturen. Här tog folk det lugnt och jag kände ro när jag satt här.

¹⁷ Enligt enkätbesvararna tycker 64 procent att ljudnivån på biblioteket är bra eller mycket bra. N= 134.

Även på avdelningen för tidningar och tidskrifter var det en lugn och avslappnad stämning även om det här var en hel del spring med tidningar och ganska många som kom och gick hela tiden. Det förekom även en del prat här. Prasslet från tidningarna lång som en ständig ljudmatta i rummet.

Varje enskilt besök på biblioteket verkar vara ganska kort. Detta tror jag dels eftersom så många både kom och gick under tiden jag observerade och eftersom det är så få som tar av sig ytterkläderna. Observationerna gjordes under vinterhalvåret då de flesta hade väldigt varma kläder på sig. Jag observerade att de flesta inte tog av sig ytterkläderna när de kom in. Mössor och vantar åkte vanligtvis av men inte jackor, eller täckbyxor vilket kan vara mer förståeligt eftersom det kan kännas lite krångligt att dra på och av dem. Den enda avdelning där det faktiskt var vanligt att ytterkläderna togs av var på facklitteraturavdelningen. Antagligen för att många satt här och studerade längre stunder än på de övriga avdelningarna. Dock verkar de som läser tidningar och tidskrifter sitta länge de också, men de tar ändå inte av sig. Att det skulle vara för kallt på biblioteket har jag kunnat utesluta genom en enkätfråga som handlade just om lufttemperaturen.¹⁸ De flesta besökarna tyckte att temperaturen var bra eller mycket bra.¹⁹

Att biblioteket kan fungera som en mötesplats fick jag bekräftat under mina observationer. Men kanske inte på det sätt som många frågat mig om. De har undrat om man går dit för att möta människor, och då främmande, nya människor för att prata eller umgås. Något sådant har jag inte sett mycket av. Några försök att kontakta främmande människor har jag sett men oftast har det slutat i ingenting. De som blivit kontaktade har oftast bara sagt något och sedan ganska snabbt avlägsnat sig eller så har de bara låtit bli att lyssna på den kontaktsökande. Det möten jag oftast sett har varit planerade. Att träffas på biblioteket och plugga tillsammans verkar vara vanligt. Eller att stämma träff där för att gå därifrån tillsammans. Jag har hört pappor säga till sina barn att de ”bara ska vänta på mamma först” och andra som träffats och sagt ”Ska vi gå då” till varandra.

¹⁸ Se bilaga Enkät fråga 11.

¹⁹ 74 procent tycker att lufttemperaturen är bra eller mycket bra. N= 138.

Om man ser kontakt med andra människor ur en annan synvinkel så kan man ju säga att alla e-mail som läses och skrivs på biblioteket är en form av kontakt. Under en observation såg jag tre personer som loggade in på Hotmail.com direkt efter varandra på samma dator.²⁰

Biblioteket verkar också fungera lite som en väntsal. Jag har hört flera som sagt saker som att ”Jag väntar på bussen” eller ”Vi skulle träffas här när vi var färdiga”. Ett bibliotek kan vara en perfekt plats för sådant väntade. Ingen frågar vad man gör där och man behöver inte heller göra något speciellt. Alla får komma in dit och det ligger på lämpligt avstånd till det mesta. Besökarna kan sätta sig ner och vila fötterna eller bara koppla av en stund. Detta verkar mest ske vid diskarna, på barnavdelningen och i entrén.

Sammanfattningsvis kan man säga att biblioteket används till mer saker än att fylla det uppenbara behovet, d.v.s. det att låna böcker eller annat som biblioteket står till tjänst med. Besökarna kommer även hit för att få lugn och ro och för avkoppling och för att få vara för sig själva en stund. Men självklart finner man här också de som mycket målmedvetet söker bland specifik litteratur eller sitter och studerar. Biblioteket fungerar även som en träffpunkt för bestämda möten.

²⁰ Hotmail.com erbjuder gratis e-mail-adress och konto till den som vill. Dessa går att komma åt överallt där man kopplar upp sig mot internet.

6. HUR BESÖKARNA UPPFATTAR SITT BIBLIOTEK

I förra kapitlet framgick vad besökarna har för sig på sitt bibliotek. I detta kapitel behandlas frågor som berör hur besökarna värderar sitt bibliotek, vad de lånar och vad som anses om utbudet. Genom enkäterna som besvarades av biblioteksbesökarna framkom uppgifter som svarar på vilka som kommer till biblioteket, vad de tycker om biblioteket och hur viktigt det är för dem.

Besöksfrekvensen avslöjar att hälften av de svarande besöker biblioteket mellan 13 och 50 gånger på ett år. Det vill säga mer än en gång i månaden men mindre än en gång i veckan. 15 procent av respondenterna besöker biblioteket upp till två gånger i veckan medan 14 procent är på biblioteket oftare än så. Av de som är mer sällan på biblioteket är var tionde där mindre än 12 gånger på ett år men mer än 5 gånger. 10 procent uppger att de besöker biblioteket mindre än 5 gånger på ett år. Sammantaget är biblioteksbesökarna i denna undersökning tämligen regelbundna i sina besök.

Hur viktigt är biblioteket?

På frågan ”Hur viktigt är biblioteket för dig?” svarade nästan hälften av de tillfrågade att det är *mycket viktigt*. En tredjedel anser att biblioteket är *viktigt* för dem. Tillsammans utgör den en stor majoritet av besökarna.²¹ Man kan också notera att den endast är 3 procent som tycker att biblioteket *ej är viktigt* för dem. Dessa återfinns i åldersgruppen 0-19 år och bland 60-69-åringarna.

²¹ Tillsammans är det 79 procent av besökarna som tycker att biblioteket är viktigt eller mycket viktigt för dem.

Tabell 1 Hur viktigt är biblioteket för dig? (andelar i procent)

Mycket viktigt	Viktigt	Ganska viktigt	Ej så viktigt	Totalt
47	32	18	3	N=145

Det verkar alltså vara så att biblioteket betyder mycket för besökarna. I och för sig kan detta bero på att de som besöker biblioteket också är de som betraktar det som en viktig institution. Men det är svårt att utifrån den här undersökningen bedöma hur en ”allmän” opinion ser ut. Många utnyttjar bibliotekets tjänster på andra sätt utan att besöka lokalen, exempelvis genom bokbussar, bokvagnar på institutioner eller genom att andra lånar åt dem. Troligt är dock att många håller biblioteket kärt.

Utlåning

I enkäten frågade jag hur ofta besökarna lånar böcker och annat. Som framgår i tabell 2 så är det skönlitteraturen som besökarna lånar oftast följt av facklitteratur.

Tabell 2. Vad som lånas och hur ofta (andelar i procent)

	Skönlitteratur	Barn- & Ungdomslitteratur	Datorerna (internet)	Tidningar & Tidskrifter	AV-medier	Facklitteratur	Litteratur på andra språk
Ofta	46	15	13	24	18	35	10
Ibland	36	35	30	42	49	47	47
aldrig	18	50	57	35	34	19	43
Totalt N=	136	117	109	127	119	133	123

Man bör lägga märke till att över hälften²² av de svarande aldrig använder sig av datorerna och Internet. Detta kan bero på flera saker. Dels på att antalet hemdatorer ökat och att tillgången av datorer uppkopplade mot Internet på arbetsplatser och skolor ökar. Det kan också vara så att det är svårt att få boka sig en dator på biblioteket om man verkligen vill, eftersom det bara finns 2 bokningsbara datorer och de 2 andra datorerna som är uppkopplade för allmänheten bara får användas en kort stund i taget. Men å andra sidan, om det är så att mer än hälften av besökarna inte vill använda sig av datorer på biblioteket så kanske antalet datorer där är tillfredställande.

I kommentarerna i enkäten skrivs på ämnet datorer att det behövs fler datorer som är bättre och att uppkopplingen mot internet är för långsam. En besökare önskar att man kunde få koppla upp sin egen bärbara dator mot internet på biblioteket och en annan säger att ”allting finns inte på datorer vilket verkar glömmas bort idag”²³. Det finns alltså skilda meningar om användandet av datorerna på biblioteket.

Utbud

Över lag så tycker biblioteksbesökarna att utbudet som finns på biblioteket är *bra*. Det är endast en liten andel av besökarna som uppger att utbudet på de olika avdelningarna är *mindre bra* (se tabell 3).

²² 57 procent.

²³ Citat ur ett enkätsvar. För övriga kommentarer se Bilagor.

Tabell 3. Hur bra besökarna tycker att utbudet är (andelar i procent)

	Skön- litteratur	Barn & Ungdoms- litteratur	Datorerna (internet)	Tidningar & Tidskrifter	AV- medier	Fack- litteratur	Litteratur på andra språk
Mycket bra	16	11	3	19	8	12	3
Bra	34	12	13	36	23	30	20
Ganska bra	21	10	16	15	18	19	21
Mindre bra	3	1	9	3	9	4	3
Vet ej	17	37	38	17	26	23	40
Totalt N=	131	121	115	128	121	130	124

De flesta tycker alltså att utbudet är *ganska bra* eller *bra*, men vad gäller tidskrifter så är det fler som tycker detta utbud är *mycket bra* än antalet som tycker det är *ganska bra*. Slår man ihop grupperna *bra* och *mycket bra* blir talen höga över lag utom vad gäller datorerna och internet där bara 16 procent av besökarna tycker att utbudet är *bra* eller *mycket bra*. Men å andra sidan så är det två femtedelar av de svarande som säger sig inte veta, vilket korresponderar med tabell 2 där tre femtedelar uppger att de aldrig använder datorerna.

Av de kommentarer besökarna har lämnat angående utbudet kan nämnas att det finns önskemål om att den utländska litteraturen ska förnyas i snabbare takt, då särskilt den finska. Det finns även önskemål om en särskild avdelning för "litteraturklassiker"²⁴ med författare såsom Söderberg, Siwertz och Helmberg. "Jag saknar bra kassetböcker. Nu

²⁴ Enkätbesvararens eget ordval.

finns bara EN Henning Mankell-bok, resten är mest för pensionärer”²⁵ är en besökares kommentar.

Här ser vi alltså att biblioteket är omtyckt av sina besökare och att de tycker det är viktigt för dem samt att de flesta också besöker biblioteket regelbundet. Det är skönlitteratur som lånas i störst utsträckning men facklitteratur är också populärt. Utbudet av den litteratur som finns anses bra även om det finns önskemål om att den skulle förnyas i en snabbare takt.

²⁵ Citat ur ett enkätsvar.

7. SOCIALA MÖNSTER BLAND BIBLIOTEKSBESÖKARNA

I föregående kapitel beskrevs hur besökarna uppfattade sitt bibliotek oberoende av sociala bakgrundsfaktorer, men det kan finnas skillnader angående hur biblioteket betraktas beroende på sådana. Här ska jag beskriva vilka skillnader som finns med avseende på klass, kön, generation och civilstånd.

Klass

Bland respondenterna så är 47 personer arbetare, 67 personer tjänstemän, 5 personer företagare och så finns det 13 personer i övrigtgruppen. Totalt handlar det om 132 respondenter. Att det är så få i de två senare grupperna och framför allt i företagargruppen gör att procenttalen kan bli lite missvisande om man inte tänker på detta, t.ex. motsvarar 20 procent i företagargruppen endast en person. Vilka utmärkande skillnader som framkom syns i tabell 6. Med utmärkande menas att bara de områden där det finns tydliga skillnader är redovisade. På de andra områdena föreligger inga större skillnader mellan grupperna.

Tabell 6. Utmärkande skillnader mellan olika klasser (andelar i procent).

	Arbetare	Tjänstemän	Företagare	Övriga
Besöker biblioteket en gång i veckan.	52	47	20	62
Biblioteket är mycket viktigt	43	48	60	46
Lånar barn- & ungdomslitteratur ofta	14	9	0	54
Lånar aldrig datorerna	36	65	100	67
Lånar facklitteratur ofta	21	44	50	23
Bra utbud av tidningar & tidskrifter	51	36	20	31
N=	47	67	5	13

Som synes i tabell 6 så är det egentligen inga större skillnader mellan klasserna vad gäller besöksfrekvens eller hur mycket biblioteket betyder för dem. Det är först när det gäller lån av barn- och ungdomslitteratur som skillnader visar sig. Här kan man se att i gruppen ”övriga” lånar man mycket barn- och ungdomslitteratur ofta medan det i företagargruppen inte är någon som gör det. Detta kan bero på att företagarna som svarat är i den åldern att deras barn inte längre är små eller så har de råd att köpa böcker till sina barn och har inte tid att gå på biblioteket. Det är även en ganska låg andel bland arbetare och tjänstemän som lånar ofta.

När det kommer till lån av datorerna så finns även här skillnader. Som vi kan se är det ingen av företagarna som lånar datorerna. Kanske är det så att de har datorer på sina företag så de inte behöver låna på biblioteket. Att arbetarna lånar datorerna kan ju då bero på att de inte har råd att ha en dator hemma eller i vart fall inte har råd att ha den uppkopplad till internet. Som vi ser är det många fler tjänstemän och övriga som inte använder sig av datorerna på biblioteket.

Att det är många fler företagare och tjänstemän som lånar facklitteratur än arbetare och övriga kan bero på många saker. En anledning kan vara att de har mer pengar att lägga på t.ex. en hobby eller annat där det kan finnas facklitteratur. Eftersom det i gruppen övriga ingår en hel del studenter så kan det tänkas att de inte har tid att odla några intressen på sidan om studierna så de lånar kanske mest i studiesyfte.

Det är värt att notera att över hälften av arbetarna tycker att utbudet av tidningar och tidskrifter är bra medan endast lite mer än en tredjedel av tjänstemännen tycker detsamma.

Allt detta kan bero på att de olika klasserna har olika syn på lålandet av böcker och på vad som är utbildning och inte. De har olika habitus och detta styr deras handlande även vad gäller låna av litteratur och annat som finns på ett bibliotek.

Kön

Det finns skillnader i några avseenden hur män och kvinnor betraktar biblioteket som sannolikt också avspeglar den inledningsvis diskuterade teoretiska utgångspunkten, d.v.s. att män och kvinnor allmänt sett utvecklar olika förhållningssätt till sin omgivning och delvis har olika förutsättningar i vardagslivet. Av tabell 4 framgår att kvinnor oftare anser biblioteket som mycket viktigt än vad männen gör.

Tabell 4. Utmärkande skillnader mellan könen. (andelar i procent)

	Kvinnor	Män
Biblioteket är mycket viktigt	52	40
Lånar barn- & ungdomslitteratur ibland eller ofta	63	33
Lånar tidningar & tidskrifter ofta	9	41
Bra utbud av datorer	22	10
Bra utbud av AV-medier	35	18
Bra eller mycket bra utbud av facklitteratur	53	39
N=	79	64

Vad gäller lånestatistiken så lånar män och kvinnor ganska lika. De stora skillnaderna finns under lån av barn- och ungdomslitteratur och tidningar och tidskrifter. Tre femtedelar av kvinnorna lånar *ibland* eller *ofta* barn- och ungdomslitteratur medan motsvarande siffra för männen är en tredjedel. Sannolikt är det så att kvinnorna kommer till biblioteket för att låna till sig själva och sina barn medan männen kommer till stor del för sin egen skull. En fjärdedel av kvinnorna har hemmavarande barn medan endast en femtedel av männen har det.²⁶ Det är därmed troligt att kvinnorna lånar annat än till sina barn eftersom det är större del av dem som lånar barn- och ungdomslitteratur än det är som har hemmavarande barn. Männen lånar istället betydligt mer tidskrifter och tidningar än kvinnorna. Två femtedelar av männen lånar tidningar och tidskrifter ofta medan

knappt en tiondel av kvinnorna gör det. Detta tyder på att männen har mer av ett egenintresse av att gå på biblioteket medan kvinnorna även tänker på och lånar till andra, d.v.s. oftast barnen.

Vad gäller utbudet så finns inte några större skillnader mellan kvinnors och mäns uppfattning. Alla tycker till största delen att utbudet av skönlitteratur är *bra* liksom utbudet av tidningar och tidskrifter. Kvinnorna tyckte att utbudet av barn- och ungdomslitteratur är *bra* medan mer än hälften av männen inte hade någon uppfattning.²⁷ Detta styrker ovanstående om männens egenintresse. De har inte satt sig in i utbudet av barn- och ungdomslitteratur eftersom de inte är där för att låna sådan. Det är dessutom en tradition att det är kvinnorna som lär barnen att läsa och läser för dem och den traditionen verkar hålla i sig. Därav att kvinnorna känner till barnlitteraturen bättre än män.²⁸

Kvinnorna är mer positiva till utbudet av datorerna än männen, men även här är det hälften som har svarat *vet ej*.²⁹ Även till AV-medier är kvinnorna lite mer positiva än männen liksom till facklitteraturen där 36 procent av männen tycker att utbudet var *mindre bra* eller *ganska bra*. Kvinnorna tycker till 53 procent att utbudet är *bra* eller *mycket bra*.

Något som framkommit här är att män lånar mer till sig själva medan kvinnorna även lånar till andra när de är på biblioteket. Männen tar alltså tillvara sitt egenintresse när de är på biblioteket och kopplar bort alla andra en stund. Det kan vara så att det ligger i vår uppfostran även hur vi ska bete oss på biblioteket som man och kvinna. Dessa inlärdade mönster är inte så lätta att komma ifrån. Men det är trots allt så att det i övrigt inte är så stora skillnader är kvinnor och mäns lånevanor.

²⁶ 25 procent av kvinnorna och 19 procent av männen i undersökningen har hemmavarnade barn.

²⁷ 34 procent av kvinnorna tycker utbudet är bra medan 57 procent av männen inte visste.

²⁸ Johansson, E. 1972

²⁹ 29 procent av männen tycker att utbudet av datorer var ganska bra medan 22 procent av kvinnorna tycker att det är bra. 43 procent resp. 50 procent hade ingen uppfattning.

Generation

Det finns inga stora skillnader mellan åldersgrupperna när man ser till hur ofta biblioteket besöks. Hälften av besökarna kommer till biblioteket oftare än en gång i månaden men mer sällan än en gång i veckan. Jag lägger märke till att i undersökningen så är det i åldersgruppen 60-69 år mer än hälften av respondenterna som besöker biblioteket mer än en gång i veckan.³⁰ Jag kan också notera att i gruppen 40-49 år så besöker fyra femtedelar av respondenterna biblioteket mer än en gång i månaden.

Tabell 5. Utmärkande skillnader mellan åldersgrupper. (andelar i procent)

	Upp till 19 år	20 – 29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70 år och uppåt
Biblioteket är mycket viktigt	36	38	29	73	53	67	38
Lånar skönlitteratur ofta	44	28	19	81	47	59	75
Lånar barn- & ungdomslitteratur ofta	19	8	19	29	15	0	0
Lånar aldrig datorerna	36	62	50	69	64	90	100
Lånar tidningar och tidskrifter ofta	9	17	44	26	25	40	25
Lånar facklitteratur ofta	21	41	25	55	33	47	14
N=	36	29	16	22	15	17	8

Som framgår i tabell 5 så finns det en tydlig skillnad i hur viktigt biblioteket är för olika generationsgrupper. De över 40 år tycker oftare att biblioteket är mycket viktigt än de övriga. Det är särskilt de i grupperna 40-49 år och de som är 60-69 år. Detta kan för den första gruppen bero på att de nu har mer tid för sig själva, eftersom barnen ofta är stora och många av dem har flyttat hemifrån. Detta visar sig även i resten av tabellen där denna

³⁰ 59 procent av respondenterna i åldersgruppen 60-69 år besöker biblioteket mer än en gång i veckan.

grupp ligger högt. För dem över 60 kan det vara så att de som pensionerats börjat komma till biblioteket i större utsträckning än förr.

Vad gäller lån av skönlitteratur så är det de unga upp till 19 år som lånar minst. Var fjärde respondent i den gruppen uppger att de *aldrig* lånar skönlitteratur.³¹ Om detta beror på att de inte intresserar sig för skönlitteraturen eller att de inte börjat läsa böcker från den avdelningen utan läser ungdomsböcker istället är svårt att veta, men det mest troliga är att de ännu inte har börjat läsa skönlitterära böcker för vuxna. Detta kan utläsas genom att en nästan lika stor del uppger sig låna barn- och ungdomslitteratur *ofta*.³² De som lånar skönlitteratur oftast är de i gruppen 40-49 år. Där är det hela fyra femtedelar som uppger att de lånar *ofta*. Vad gäller utbudet av skönlitteratur kan man konstatera att ingen mellan 20 och 69 år tycker det är *mindre bra*.³³ Nämnas kan att i åldersgrupperna 20-29 år och 40-49 år så har två femtedelar av respondenterna svarat att utbudet är *ganska bra*.³⁴

Högst låntal av barn- och ungdomslitteratur står gruppen 40-49 år för. Nästan en tredjedel av respondenterna i den gruppen uppger att de lånar *ofta* och nästan hälften att de lånar *ibland*. Det visar sig att över hälften av besökarna i den åldersgruppen har hemmavarande barn³⁵ samtidigt som två femtedelar av samma grupp uppger att det inte vet hur utbudet av barn- och ungdomslitteratur är.³⁶ Att över hälften av respondenterna över 50 år uppger att det *inte vet* kan ju finna sin förklaring i att de inte lånar så mycket på denna avdelning längre eftersom de flesta inte har några hemmavarande barn.

Om man jämför användandet av datorer och åldersgrupperna så finns det en viss skillnad. Gruppen 11-19 år är den som använder datorerna oftast. Här är det en fjärdedel som uppger att de använder datorerna *ofta* och 38 procent som gör det *ibland*. Ingen annan grupp har lika hög andel användare av datorerna vare sig *ofta* eller *ibland*. I denna grupp

³¹ Var fjärde person i den åldersgruppen motsvarar 8 respondenter av 34.

³² 6 respondenter av 32.

³³ Det är totalt 4 personer som tycker att utbudet av skönlitteratur är mindre bra. 3 av dem är under 20 och en är över 70. N=131.

³⁴ 36 procent respektive 40 procent.

³⁵ 55 procent har i åldersgruppen 40-49 år har hemmavarande barn.

är det dock två femtedelar som tycker att utbudet av datorer är *mindre bra* eller *ganska bra*. Kanske för att de har mycket med datorer att göra så de känner att det finns för få datorer att boka. De kommer helt enkelt inte åt datorer när de behöver. Man kan också nämna att alla svaranden över 70 år uppger att de *aldrig* använder datorerna medan det i åldersgruppen 60-69 år är 10 procent som använder datorerna *ibland*, men även här är det ingen som använder dem *ofta*. Detta motsvarar 10 procent av totala antalet svaranden på frågan.³⁷ I undersökningen är det faktiskt ingen över 50 år som svarat att de använder datorerna *ofta*. Det är inget heller någon över 30 år som uppger att de tycker utbudet av datorer är *mycket bra*. Detta att jämföra med att det bara är 4 procent totalt som anser att utbudet av datorer är *mycket bra*.³⁸ Inom varje åldersgrupp över 30 år är det minst hälften av respondenterna som uppger att de *inte vet* hur utbudet är.³⁹

Vad gäller lånanndet av tidningar och tidskrifter så är det två grupper som lånar lite mer *ofta* än andra. Det är 30-39åringarna och 60-69åringarna. I övrigt är det ganska jämt då runt hälften av respondenterna lånar *ibland* i respektive åldersgrupp. Undantaget är respondenterna upp till 19 år där över hälften uppger att de *aldrig* lånar tidningar eller tidskrifter. Detta kan jämföras med att ingen i gruppen tycker att utbudet av tidningar och tidskrifter är *mindre bra*. Är det så att de inte har upptäckt bredden av tidningar och tidskrifter? Prioriterar de att köpa sina egna tidningar för att de bara läser en eller ett par? Har de ett mer utbrett lånande mellan varandra istället för att läsa på biblioteket? Annars är fördelningen av uppfattningen av utbudet av tidningar och tidskrifter jämnt fördelat mellan grupperna. Över hälften av respondenterna tycker att utbudet är *bra* eller *mycket bra*.⁴⁰

Att låna AV-medier verkar mest populärt i åldersgruppen 20-29 år där en tredjedel uppger att de lånar *ofta*. I åldersgruppen 30-39 år så lånar de flesta *ibland*.⁴¹ I denna

³⁶ 44 procent.

³⁷ N= 109

³⁸ 4 procent motsvarar 5 personer.

³⁹ 30-39 år = 50 procent, 40-49 år = 63 procent. 50- 59 år = 64 procent, 60-69 år = 78 procent, 70- år = 75 procent.

⁴⁰ Något fler tycker att utbudet är bra istället för mycket bra. Totalt tycker 40 procent att utbudet är bra medan 21 procent tycker det är mycket bra. N= 128.

⁴¹ 71 procent.

grupp är det också två tredjedelar som uppger att utbudet är *ganska bra* eller *bra*. Att det finns barnfilmer och kassetter för barn har nog stor betydelse för utlåningen av AV-medier i gruppen 30-39 år där många har hemmavarande barn⁴² och de i gruppen 20-29 år verkar ha upptäckt AV-medierna för sin egen skull eftersom få av dem har barn hemma⁴³. Talböcker, musik och filmer finns ju för alla åldersgrupper. Anmärkningsvärt är att ingen över 50 år uppger att de lånar AV-medier ofta. I gruppen 60-69 år är det hälften som uppger att de inte vet något om utbudet. Kan detta tyda på att många inte vet att det finns AV-medier att låna eller att de inte brytt sig om att undersöka saken? Bland respondenterna över 60 år är det över hälften som aldrig lånar AV-medier.⁴⁴

Facklitteratur lånas av alla åldersgrupper men det är grupperna 20-29 år och 40-49 år som utmärker sig. I den första gruppen lånar 85 procent facklitteratur *ibland* eller *ofta*⁴⁵ och i den andra gruppen är det ingen som aldrig lånar.⁴⁶ I gruppen 60-69 år är det nästan hälften som lånar facklitteratur *ofta*. Vad gäller utbudet av facklitteraturen finns inga större åsiktsskillnader mellan åldrarna. De flesta tycker att utbudet är *bra*. Att nästan hälften av respondenterna upp till 19 år uppger att de *inte vet* hur utbudet är kan vara värt att notera.⁴⁷ Kanske har de bra facklitteratur på sina skolbibliotek så de inte behöver besöka huvudbiblioteket i detta ärende.

Det går att konstatera att ungefär hälften av respondenterna i varje åldersgrupp uppger att de aldrig lånar böcker på andra språk. Dvs. böcker som inte är skrivna på svenska. Det är dock många som lånar *ibland* och här märks åldersgruppen upp till 19 år där två femtedelar lånar *ibland*. Detta kan bero på att skolorna lånar böcker på t.ex. engelska att läsa i undervisningssyfte. I övrigt kan sägas att nästan hälften⁴⁸ av respondenterna totalt uppger att de lånar *ibland* och det kan bero på många saker. Tex. att många i regionen är tvåspråkiga, det finns invandrare som önskar läsa på sitt modersmål osv. Att det handlar om hälften av respondenterna syns också på att nästan hälften har svarat att

⁴² 47 procent av respondenterna har hemmavarande barn i den åldersgruppen.

⁴³ 3 respondenter av 29 har hemmavarande barn i gruppen 20 –29 år.

⁴⁴ 7 personer av 12 svarande.

⁴⁵ 85 procent motsvarar 23 respondenter av 27.

⁴⁶ N=20. 55 procent lånar ofta.

⁴⁷ 46 procent svarar vet ej. Detta motsvarar 16 personer av 35.

de *inte vet* hur utbudet är.⁴⁹ De som har svarat har till största delen ansett att utbudet är *ganska bra* eller *bra*. Det finns inga större skillnader mellan åldersgrupperna här.

Det har här visat sig att det egentligen inte finns några stora skillnader mellan generationerna, men den finns vissa saker att ta fasta på. T.ex. att de i åldrarna 40-49 år och 60-69 år besöker biblioteket något mer frekvent än övriga samt att dessa grupper lånar både skönlitteratur och facklitteratur mer ofta än övriga. Det är de i de yngre grupperna som lånar datorerna mest och de lånar även mer AV-medier än övriga.

⁴⁸ 47 procent.

⁴⁹ 46 procent.

Civilstånd

Jag ville även veta om det fanns några stora skillnader mellan gruppen gift/sambo och ensamstående vad gäller lån och utbud. Fördelningen mellan kvinnor och män är jämn i de två grupperna.⁵⁰

Tabell 7. Utmärkande skillnader mellan gifta/samboende och ensamstående med och utan hemmavarande barn. (andelar i procent)

	Gift/ sambo	Ensam- stående	Gift/ sambo utan barn	Ensam- stående utan barn	Gift/ sambo med barn	Ensam- stående med barn
Biblioteket är mycket viktigt	59	39	58	33	59	75
Lånar skön- litteratur ofta	57	36	61	34	48	50
Lånar barn- & ungdoms- litteratur ofta	16	17	6	11	27	75
Lånar aldrig datorerna	67	44	74	45	59	50
Lånar fack- litteratur ofta	42	24	40	26	44	50
Lånar aldrig på andra språk	33	58	35	54	28	50
N=	70	62	32	55	26	4

Det första man kan konstatera är att det inte finns några större skillnader i besöksvanor mellan grupperna⁵¹ men att det finns en viss skillnad vad gäller hur viktigt biblioteket är för dem. Det tycks som om biblioteket är *viktigare* för de gifta och samboende än för de ensamstående så länge de ensamstående inte har hemmavarande barn. Det bör dock

⁵⁰ 53 procent av kvinnorna och 47 procent av männen är gifta eller samboende.

⁵¹ 50 procent av de gifta/samboende går till biblioteket mer än en gång i månaden men mindre än en gång i veckan. Motsvarande siffra för de ensamstående är 48 procent.

observeras att det bara är fyra personer i undersökningen som har hemmavarande barn och är ensamstående. Detta kan ge en fel bild om man bara ser till procenttalet, men kan ändå visa relevanta tendenser.

En annan skillnad är i lålandet av skönlitteratur. De gifta/samboende lånar mer *ofta* än de ensamstående. Detta kan exempelvis bero på att de gifta/samboende har lite mer tid över för läsning än de ensamstående som kan ha fler ”måsten” att utföra eftersom de inte har någon att dela t.ex. hushållsarbetet med. Detta framförallt om de har hemmavarande barn som inte är så stora att de kan hjälpa till så mycket hemma.⁵²

Det framgår klart och tydligt att det egentligen inte föreligger någon skillnad vad gäller lån av barn- och ungdomslitteratur mellan grupperna gifta/samboende eller ensamstående. Det finns dock en skillnad beroende på om man har hemmavarande barn eller inte.

Att det är fler gifta/samboende än ensamstående som uppger att de *aldrig* lånar datorerna kan vara en ekonomisk fråga. Det är ofta mer ekonomiskt tufft att vara ensamstående så det kan vara svårt att få ihop pengar till en egen dator på samma sätt. Det kan finnas andra prioriteringar som måste gå före.

Att fler gifta/samboende även lånar mer facklitteratur än de ensamstående kan handla om både tid och pengar. I alla fall om man tänker sig att facklitteratur i hög grad lånas i hobbysyfte. De gifta/samboende kan ha mer tid och mer pengar över till en hobby, medan detta kan vara svårt för de ensamstående. Att ensamstående utan hemmavarande barn lånar facklitteratur mindre ofta än övriga kan bero på att i denna grupp hamnar många yngre biblioteksbesökare vilka kanske ännu inte har samma behov av facklitteraturen.

Vad som framkommit här är alltså att hälften av de tillfrågade tycker att biblioteket är mycket viktigt för dem och att det i första hand är skönlitteratur och facklitteratur som lånas. Utbudet av detta är dessutom bra eller mycket bra enligt de flesta. Vad gäller

⁵² 5 procent av de ensamstående har barn och 36 procent av de gifta/samboende har det.

skillnader mellan klasser kan vi konstatera att det är fler *arbetare* än övriga som lånar datorerna, att *tjänstemän* och *företagare* lånar mest facklitteratur och att över hälften av besökarna i klassen *övriga* lånar barn- och ungdomslitteratur ofta. Skillnaden mellan könen återfinns tydligast vad gäller lån av barn- och ungdomslitteratur samt tidningar och tidskrifter. Män lånar mer tidningar och tidskrifter än kvinnorna medan kvinnorna lånar barn- och ungdomslitteratur oftare än männen. Kvinnorna tycker även att utbudet av facklitteratur är bättre än vad männen tycker att det är. Som skillnad mellan generationer kan nämnas att det är få i gruppen upp till 19 år som lånar tidningar och tidskrifter ofta men att de lånar datorerna desto mer. Det gör inte de äldre för man kan se att de över 60 år aldrig lånar datorerna på biblioteket. Lån av facklitteratur är ganska jämnt fördelat över generationerna även om det verkar som att besökarna i åldern 40 – 49 år lånar lite mer än övriga. De som är gifta/samboende verkar tycka att biblioteket är mer viktigt för dem personligen än de som är singel och de lånar också skönlitteratur oftare än singlarna. Singlarna är däremot bättre på att låna datorerna.

8. AVSLUTANDE DISKUSSION

Det är väldigt bra att det i Bibliotekslagen har tagits fasta på att databaserat material ska göras tillgängligt för alla genom biblioteken. Det är lätt att hamna lite utanför idag om man inte vet hur man söker information på internet eller har tillgång till en e-postadress. Utvecklingen har gått så fort och en dator är ju inte en billig pryl att köpa så det är skönt att man kan komma och i alla fall prova på på biblioteket. Ibland kan man behöva veta hur det ser ut där ute i cyberrymden, i alla fall hur en websida ser ut och hur man kommer åt den, för att ens kunna följa med i vissa samtal. Många nya ord har börjat användas i vår vardag sen datorerna, och framför allt internet, gjorde inträde i våra vardagsliv. Att gå till biblioteket blir ett sätt att bilda sig själv. Det går här att bygga på sitt eget kulturella kapital vilket kan göra många saker för individen. Det kan stärka självförtroendet eftersom man ser att man är bildbar. Det kan öka känslan av att vara någon när man kan följa med i diskussioner då man känner till det som det talas om. Det kan ju handla om litteratur och författare mm, men det kan ju vara så mycket annat. Det går att lära sig något om det mesta på biblioteket mycket tack vara all facklitteratur men även från aktuella tidningar och tidskrifter. I slutändan kan man eventuellt byta in detta kulturella kapital till något annat. Kanske till ekonomiskt kapital genom praktiskt användande av sina kunskaper på något sätt. Bara genom att vistas på biblioteket kan få andra människor att betrakta individen annorlunda, under förutsättning att de vet om att man gör biblioteksbesöken. Ungdomar kan t.ex. bli annorlunda betraktade av sin svensklärare under sådana omständigheter. Inte för att läraren vill, utan för att det fatiskt kan göra skillnad för ämnet.

En annan sak angående e-mail är att många håller kontakten med varandra genom dessa brev, och de som inte har tillgång till e-mail kan mer eller mindre glömmas i informationsflödet oavsett om det gäller kontakt med vännerna eller att få olika erbjudanden som inte finns någon annanstans. Samtidigt har det blivit lättare att hålla kontakten med personer som finns geografiskt långt bort. Man kanske inte orkar ringa eller skriva vanliga brev till släkt och vänner i andra länder, men med e-mail blir det

mycket enklare. Man behöver bara skriva nån rad då och då och det kostar inte så mycket pengar och inte så mycket tid. Och det når fort fram. Denna sorts kontakt med omvärlden tycker jag är mycket bra att man kan få via biblioteket.

Men söker sig besökarna till ett bibliotek som mest matchar deras habitus? Det kan vara så att sammansättningen av besökare skiljer sig mellan olika bibliotek och biblioteksfilialer. Alla känner sig ju olika hemma på olika platser, så kanske söker man sig till ett bibliotek där man känner sig trygg eftersom sociala mönster och annat stämmer väl överens med det man är van vid. Det kan vara så att utbudsskillnaderna är så stora mellan de olika biblioteken att det kan skilja grupper åt istället för att sammanföra dem.

Besökarna som kommer till biblioteket är ofta där ensamma. Det kan bero på att de söker lugn och ro en stund eller känner de att det går fortare att gå dit själv. Kanske försöker rationalisera sina biblioteksbesök. Det finns ju såklart även de som går dit gemensamt, t.ex. för att studera tillsammans eller bara för att det är trevligt. Detta gäller mest yngre personer. Men biblioteket används ju också som en mötesplats, eller en träffpunkt. Människor stämmer möte med varandra där och går sedan gemensamt vidare för att göra andra saker. Varför de väljer biblioteket som mötesplats är en intressant fråga. Det kan vara så att biblioteket har ett bra geografiskt läge. Det är nära till bussar och annan kommunikation. Det kan också bero på att man kan sitta ner och vänta på biblioteket utan att känna sig fånig när man bara är där utan att göra något och inte heller känner sig i vägen. Jag tror mer på det senare eftersom det finns andra platser just i Luleå som är bättre placerade just med tanke på kommunikationsmöjligheterna, men jag utesluter inte möjligheten.

Att nästan hälften av alla besökare tycker att biblioteket är mycket viktigt säger en hel del. Biblioteket är inte bara en huskropp med böcker i. Det pågår något där. Något som det är svårt att sätta fingret på. Det kan ligga i stämningen, i miljön, i utbudet eller i något helt annat. Människorna skulle inte komma till biblioteket om de inte uppskattade det, även om det fanns böcker att låna. Det verkar helt enkelt finnas något för de flesta där. Men det är trots allt skönlitteraturen och facklitteraturen de flesta är ute efter och till viss

del de nya medierna i form av talböcker, cd-skivor och internet. Ingen skulle de gå dit om de inte är nöjda med det som erbjuds och på biblioteket finns verkligen något för alla. Det är en stor skillnad jämfört med andra kulturinstitutioner så som museer där utbudet vänder sig till en relativt smal publik även om utställningarna vänder sig till olika intressen.

När det pratas om den fysiska miljön tas ofta bara synliga saker upp. Hur lokalerna är utformade, vad som finns i dem och hur det fungerar. Att ljudet är en stor del av miljön kan lätt glömmas bort. På biblioteket är det framför allt ljuden från mobiltelefoner och barndatorn som kan uppfattas som störande ljudinslag. Varför respekterar inte besökarna att man ska stänga av mobiltelefonen? Det kan vara så att mobilen ger en viss status och då ska den såklart visas jämt. Vissa människor verkar ha ett behov av att bli nådda hela tiden så vi vågar inte stänga av mobilen. Tänk om vi skulle missa något viktigt! Så verkar det vara på biblioteket idag, för det går inte många minuter mellan varje skojig melodi eller pipsignal. Det kan faktiskt vara lite störande, särskilt med tanke på att man ombeds att ha mobilen avstängd. Det verkar som om det har blivit lite ”inne” att bryta just mot förbud mot mobiltelefoner och att det inte ses som något större fel. Detta kan ha att göra med vilka som faktiskt har på mobilen. Som det har framgått i undersökningen så är det mest unga män och ännu yngre kvinnor som har på den. Detta tycker jag återigen pekar på att det har med status och mode att göra mer än nödvändigheten av att bli nådd. Nu är det ju inte förbjudet att ha den på på biblioteket men jag tycker att de som har en mobiltelefon borde kunna respektera alla andra som är på biblioteket och inte vill höra pipen och de privata samtalen som man ändå bara hör ena sidan av. Det borde vara självklart att stänga av precis som jag tycker det är självklart att stänga av min mobiltelefon när jag är på bio eller restaurang. Alla andra verkar dock inte tycka så. Att man glömmer någon gång då och då gör väl inget men ringandet på biblioteket är mycket mer planerat än så. Annars skulle de med telefon inte sitta med dem på bordet eller ha hörsnäckan i öronen hela tiden.

Det skulle vara bra om biblioteket fick vara lite större så att de olika avdelningarna inrymdes i olika rum. Det är ju till viss del så idag men att det kunde vara så i ännu större

utsträckning. Att barnavdelningen kanske kunde få ett eget rum där det finns plats för högläsning och barnspel på datorn utan att det stör de andra avdelningarna. Jag tänker på när jag upptäckte att jag satt och nynnade med i en Pippi Långstrump-melodi fast jag inte ens befann mig på samma våningsplan som barndatorn. Det är ju också så att alla barn inte vill sitta still precis när man är på biblioteksbesök hur mycket de än blir tillsagda. De kan vara bra om det finns utrymme för prat och kanske lite spring även om det bör vara lugnt även på barnavdelningen. Det känns bara lite onödigt att det ska gå ut över nästan hela biblioteket.

Det hade också varit bra om det fanns utrymme för några studieplatser. I undersökningen kom det fram att många ville ha fler stolar och bord och jag förstår dem. Om man söker lugn och ro för att kunna studera något, som ju inte behöver vara skolarbete, så kan det vara skönt att få sitta lite för sig själv och slippa spring och att dela bord med flera andra som kanske håller på med något som kan störa ens koncentration. Det här är idag en fråga om utrymme. Jag upplever biblioteket som något för trångt för alla aktiviteter som ska rymmas. Det är inte alltid så lätt att samsas om platsen även om huvudbiblioteket i Luleå verkligen har lyckats klämma in mycket på liten yta med en så bra lösning att biblioteket fungerar någorlunda bra utifrån de utrymmen och de behov som finns. Om dessa studieplatser blir till så kommer det också läggas ner lite pengar på att få ett ordentligt läsljus vid dem. Som det ser ut idag är det ibland för dåligt ljus för att man ska kunna läsa bra. Allmänbelysningen ska tydligen även fungera som läsljus, men det når inte alltid fram, eller ner, till sittplatserna. Särskilt tydligt upplevde jag detta när det var mörkt ute. Det blev starkare ljus runt om texten än på texten jag läste.

Som synes så har den här uppsatsen resulterat i en mängd nya frågor. En massa saker som jag inte haft tid eller möjlighet att studera i den här undersökningen men som jag ändå tycker är intressanta. Alla dessa frågor spelar ju en roll för hur ett bibliotek upplevs och för vad som sker där.

Avslutningsvis ska jag säga ett par saker baserat på mina allmänna intryck efter den här undersökningen. Jag skulle vilja att biblioteket betraktas lite mer som en modern

helgedom. Ett ställe dit man kan gå för att få lugn och ro och tänka på något annat än det som pågår i vardagslivet. Ungefär som den funktion kyrkan förut fyllt. Människor har kunnat komma dit för att komma bort ett tag, utan att för den skull ha ett religiöst syfte med besöket. Till biblioteket kan man komma för att få läsa något som roar för tillfället i t.ex. en tidskrift eller en bok man inte tänker låna hem för man vet att man aldrig kommer få tid att läsa den då. Att bara få strosa runt bland hyllorna och titta på vad som finns kan vara skönt och avslappnande. Biblioteket är ju till för alla medborgare i samhället och det verkar som att besökandet trots allt inte beror på sociala faktorer så som bakgrund eller privat ekonomi. Det verkar också som att alla som kommer dit känner att de är välkomna där, att det här inte spelar någon roll vem de är eller vilka de andra besökarna är. Man slipper känna stressen av att hela tiden försöka passa in eller anpassa sig efter vad andra tycker och tänker. Att få vara den man är kan kännas som en lyx i våra liv idag som ofta är mycket stressiga och prestationsinriktade i övrigt. Biblioteket har därmed en värdefull funktion att fylla i dagens samhälle för de allra flesta.

REFERENSER

Böcker:

Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj. (1994) *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Broady, Donald. (1991) *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. 2., korr. uppl. Stockholm: HLS.

Carle, Jan. (1995) *Pierre Bourdieu och samhällets reproduktion. I: Moderna samhällsteoreier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Red: Månsson, Per. Rabén Prisma

Cigéhn, Göran & Johansson, Mats. (1997) *Klassidentitet i upplösning? Om betydelsen av klass, politik och arbete i 90-talets Sverige*. Umeå universitet. Sociologiska institutionen.

Johansson, Egil. (1972) *En studie med kvantitativa metoder av folkundervisningen i Bygdeå socken 1845 – 1873*. Umeå Universitet. Pedagogiska institutionen.

Mannheim, Karl. (1952). *Essays on the Sociology and Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul.

Meddelanden i samordningsfrågor. (1995) Ansvarig utgivare: Guteland, Gösta. Stockholm: Statistiska Centralbyrån

Svensk författningssamling. (1997) 1996:1596. Stockholm: C E Fritzes AB

Texter om de intellektuella : en antologi / Pierre Bourdieu (1992) Red: Donald Broady
Stockholm : B. Östlings bokförlag Symposion

Internetadresser:

Mihai, Adrian (2000) *Luleå kommun kulturförvaltningen: Luleå folkbibliotek*
URL: <http://www.lulea.se/kulturen/bibliotek/index.html> (2000-06-21)

Statens kulturråd (1999). *Biblioteksstatistik: Kommunala folkbibliotek*.
URL: <http://www.kur.se/statistik/folkoskolbiblsamft.html> (1999-10-12)

Artiklar:

Moi, Toril. *Att erövra Bourdieu*. Kvinnovetenskaplig tidskrift 1994-01

BILAGOR

ENKÄTEN

Hej!

Jag heter Ulrika Löfstrand och studerar sociologi på Institutionen för Arbetsvetenskap vid Luleå Tekniska Universitet.

Denna undersökning ingår som en del i en uppsats jag skriver om vad människor gör här på biblioteket mer än lånar böcker, tidningar och AV-medier och om hur biblioteket uppfattas. Att Du tar dig tid att fylla i enkäten är ovärderligt för mig.

Anonymitet garanteras genom att Du ej behöver uppge ditt namn i enkäten och att enkäterna ej lämnas ut till någon obehörig under eller efter bearbetningen. Har du frågor kan du vända Dig direkt till mej eller till min handledare. Jag finns här på biblioteket under dagen och min handledare, Mats Jacobsson, sitter på Institutionen för Arbetsvetenskap och nås på telefon 0920-72942.

Ett exemplar av uppsatsen kommer att lämnas till biblioteket och den kommer även publiceras elektroniskt på universitetsbibliotekets hemsida: www.luth.se/depts/lib/

Tack på förhand för din medverkan.

Med vänliga hälsningar

Ulrika Löfstrand

Luleå, januari 2000

1. ÄR DU

- KVINNA?
 MAN?

2. ÄR DU

- GIFT/SAMBO?
 ENSAMSTÅENDE?

3. HAR DU NÅGRA HEMMAVARANDE BARN?

- JA
 NEJ

4a. ÄR DU

- STUDERANDE?
 ARBETSLÖS?
 PENSIONERAD?
 HALVTIDSARBETANDE?
 HELTIDSARBETANDE?

4b. OM DU ARBETAR ELLER ÄR PENSIONERAD VILKET YRKE HAR/HADE DU?

4c. OM DU ÄR STUDERANDE OCH SAKNAR EN LÄNGRE YRKESERFARENHET, VILKET YRKE HAR DINA FÖRÄLDRAR?

MOR: _____

FAR: _____

5. VILKEN ÄR DIN HÖGSTA UTBILDNING?

- HAR EJ FULLGJORT FOLKSKOLA/GRUNDSKOLA
 FOLKSKOLA/GRUNDSKOLA
 REALSKOLA, FOLKHÖGSKOLA, YRKESKOLA, ELLER 2-ÅRIG GYMNASIESKOLA
 STUDENTEXAMEN, EXAMEN FRÅN 3- ELLER 4-ÅRIG GYMNASIELINJE/PROGRAM
 UNIVERSITET ELLER HÖGSKOLESTUDIER

6. HUR GAMMAL ÄR DU?

7. HUR MÅNGA GÅNGER BESÖKER DU BIBLIOTEKET PÅ ETT ÅR?

8. HUR VIKTIGT ÄR BIBLIOTEKET FÖR DEJ?

- INTE SÅ VIKTIGT
 GANSKA VIKTIGT
 VIKTIGT
 MYCKET VIKTIGT

9. HUR OFTA LÅNAR DU:

	OFTA	IBLAND	ALDRIG
SKÖNLITTERATUR?			
BARN- OCH UNGDOMS- BÖCKER?			
DATORERNA? (INTERNET)			
TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER?			
AV-MEDIER ? (KASSETTBAND, TALBÖCKER, VIDEO, MUSIK)			
FACKLITTERATUR?			
LITTERATUR PÅ ANDRA SPRÅK?			

10. HUR TYCKER DU UTBUDET ÄR AV:

	MINDRE BRA	GANSKA BRA	BRA	MYCKET BRA	VET EJ
SKÖNLITTERATUR?					
BARN- OCH UNGDOMSBÖCKER?					
DATORER?					
TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER?					
AV-MEDIER ? (KASSETTBAND, TALBÖCKER, VIDEO, MUSIK)					
FACKLITTERATUR?					
LITTERATUR PÅ ANDRA SPRÅK?					

11. VAD TYCKER DU OM:

	MINDRE BRA	GANSKA BRA	BRA	MYCKET BRA
BELYSNINGEN?				
ANTALET STOLAR OCH BORD?				
LJUDNIVÅN?				
TILLGÄNGLIGHETEN? (ÄR DET LÄTT ATT HITTA I BIBLIOTEKET?)				
LOKALERNA I STORT?				
ÖPPETTIDERNA?				
LUFT-TEMPERATUREN?				

EGNA KOMMENTARER: _____

12. HUR UPPLIVER DU BIBLIOTEKETS SERVICE?

	JA	NEJ	VET EJ
FÅR DU DEN HJÄLP DU BEHÖVER?			
FÅR DU TAG I PERSONALEN NÄR DU VILL HA HJÄLP?			
HAR PERSONALEN KUNSKAP FÖR ATT HJÄPLA DIG?			
FUNGERAR DET BRA MED SJÄLVBETJÄNING VID UTLÅNING?			

EGNA KOMMENTARER: _____

**13a. TYCKER DU ATT BIBLIOTEKET BEHÖVER FÖRÄNDRAS I
FRAMTIDEN?**

- JA
 NEJ
 VET EJ

13b. OM JA, PÅ VILKET SÄTT?

- STÖRRE UTBUD AV
LITTERATUR
 STÖRRE UTBUD AV
AKTIVITETER
 FÖRÄNDRAD SERVICE
 STÖRRE LOKALER
 FÖRÄNDRADE ÖPPETTIDER

EGNA KOMMENTARER _____

KOMMENTARER I ENKÄTSVAREN

Kommentarer ovanför avskiljarlinjen i varje fråga är från 000308. De under linjen i varje fråga är från 000226.

Fråga 11

- Gärna någon dag under sommaren med längre öppettider t.ex. 21.00 – 22.00
 - Lite varmt, ngt bättre belysning skadar inte, men den är inte dålig.
 - Längre öppet när man är ledig dvs kvällar och helger.
 - Det är väldigt svårt att hitta böcker.
 - Anpassad till befolkningen. Varken för varm eller kallt.
 - Antalet stolar och bord? -> Plottrigt.
 - Läget på biblioteket kunde varit bättre.
 - Jag gillar stämningen på bibliotek.
 - Svårt att hitta böcker.
 - Ingen anmärkning!
 - Vansinnigt snåla öppettider. Man diskriminerar de som arbetar. Biblioteken ska ha öppet när människor är lediga.
-
- Jag hoppas personligen att det inte kommer att bli mer besparingar som gör att det blir mindre pengar till att köpa in ny litteratur. Böcker är ett sådant bra medium och som når ut till en bred grupp människor.
 - Efterlyser öppet onsdagar.
 - Det är ett gammalt bibliotek, går väl att modernisera, fräscha upp.
 - Man hade ett enkelt system för att söka litteratur men tog bort det. Varför?
 - Öppet söndagar.
 - Det borde vara öppet på helgerna, folk är ju lediga då.
 - Jag är här för att läsa tidningar.
 - Framför allt ej stämningsfullt inbjudande lokaler/fönster/belysning och det behövs bättre och fler ”studieceller” alternativt bord med egen belysning samt ett café.
 - Bättre tillgänglighet för de handikappade.
 - Dålig ventilation.
 - Öppet kl 9.00 – 20.00 vardagar.
 - Kommer hit för att plugga ibland, vill ha mer enskilda platser.
 - Kvällsöppet!! Fler sittplatser. Fler bord. Dels för att kunna läsa, alltså tyst, dels för att kunna plugga tillsammans med andra.
 - Irriterande med mobiltelefoner som ringer. Önskemål om öppethållande även på söndagar!
 - Mer utrymme där man kan läsa ostört.
 - Jag tycker att biblioteket ska ha söndagsöppet och öppet på sommaren lika länge som på vintern!
 - Bra tidningsarkiv (mikrofilm) men tyvärr är hälften oläsliga pga undermåliga ”läsapparater”. För att inte tala om kopieringsmöjligheterna...
 - Trångt och tråkig miljö. Mycket finare på universitetet.

- Det är svårt att hitta vissa böcker man letar efter.
- Söndagsöppet vore bra. Ibland för varmt med tanke på att de flesta går i ytterkläder.

Fråga 12

- Ibland uppstår osynlighetseffekten men jag gillar alla som jobbar här, särskilt dem gamla gubben med helskägg och glasögon. Han är störtskön. Honom vill jag se mer av.
- För ofta får jag svaret leta där, jag vet inte, jag tror inte... osv.
- Helt ok.
- Det datoriserade kartoteket är svårt att leta i, det "skrotade" som också låg på dator var mycket bättre.
- Mycket serviceinriktad personal.
- Biblioteket har kunniga människor som bryr sig om mig som kund.
- Datorerna brukar vara paj hela tiden.
- De hjälper efter bästa förmåga om de är snälla och förstående.
- Datoriserat lånekort mycket bra.
- Ibland verkar personalen något ointresserade. Entusiasm efterlyses! Somliga har inte kunskap för att hjälpa mej. Dvs inte alla!
- Självbetjäning?
- Nyutgiven litteratur kan visas bättre.
- Allt funkar bra!
- De/Vi borde få mer utbildad hjälp på biblioteken då minst hälften av de anställda tycks vara anställda pga av taskigt förflutet och inne i någon typ av arb.mark.pol. åtgärd snarare än kompetens och kärlek till litteratur.

-
- I det stora hela så fungerar självbetjäningen bra men det är störande när datorerna inte fungerar när man ska låna.
 - Servicen är bra, men personalen kan väl vara lite mer positiva.
 - Är här för att läsa tidningar som jag inte har själv. Behöver ingen hjälp.
 - Bättre lokaler med bättre struktur ger nöjdare kunder och trygg personal.
 - Det kan ta lite tid innan man får tag på någon, men de stressar inte.
 - Mycket bra service från fjärlånet.
 - Har inte satt kunskapen på prov! 😊.
 - Bra med centralt läge.

Fråga 13

- Ja, förmodligen, allt måste hänga med i utvecklingen.
- Gärna mkt. litteraturkvällar, filmtips och kulturdebatter (gärna lokal kultur).
- Jag läser mest på finska romaner och de är bra om man får nya friska romaner lite fortare.

- Biblioteket på det gamla sättet som är nu är också bra i sig.
- Biblioteket är bra där det är.
- Bara det finns kvar så är det bra.
- Efter befolkningsantalet om ej pengarna behöver användas till viktigare saker.
- Tidningar och böcker ska vara lättlästa så att alla förstår. Svåra ord och krångel ska bort. Även små skolbarn ska kunna förstå.
- Nya tider – nya idéer.
- Olika färger på litteraturavdelningarna? Måsta allt gå i brunt? En särskild avdelning, framme, för litteraturklassiker (Hj. Söderberg, Sigfrid Siwertz, Olle Helmborg osv) som nu ofta måste hämtas från ”källarvalvet”. En läshörna (färgrik och ombonad) för små och stora barn med anställd ”högläsningstant” eller ”farbror” någon gång/vecka? ”Veckans klassikercitat” eller ”Moderna poeters citat” uppe på väl synlig plats! Kan väcka litteraturintresse!!
- Ventilationen.
- Kunnig och tillräckligt mycket personal är en tillgång.
- Dom mindre biblioteken borde få större lokaler samt större utbud så att det lockar fler att läsa.
- Slitna och smutsiga böcker måste förnyas.
- Vad är framtiden? Om den vet jag bara att en istid är på väg. Större utbud av dramatik nyskriven såväl som äldre.
- Fler enskilda studieplatser.
- Öppet längre på helgerna.
- Ett stadsbibliotek ska alltid ha öppet minst till kl 22.00 på kvällen och hela söndagarna.

-
- Biblioteket är toppen. Jag blir aldrig less. Tiden bara rusar iväg när man är här på jakt efter den perfekta helgläsningen.
 - Positivare personal. Modernisera lokalerna men ändå bevara det gamla.
 - Satsa på ett bra system att söka och beställa litteratur på.
 - Öppet på söndagarna. Längre lånetid eftersom jag inte bor i Luleå.
 - Mer personal och fler datorer.
 - Bra service hade varit en fin början.
 - Bygg om. Luleås bibliotek är det minst inbjudande lokalmässigt sett i hela Sverige.
 - Mer datorer, snabbare internet, bättre datorer.
 - Framför allt nyare litteratur. Jag saknar bra kassetböcker. Nu finns bara EN Henning mankell-bok , resten är för mest för pensionärer!
 - Breddad kulturell verksamhet i större lokaler på denna plats! Please!
 - Större utbud av föreläsningar – temadagar.
 - Mer studieplatser och *tystare*.
 - Mer helgöppet... kanske tidigare än 11.00. På sikt ge möjlighet för uppkoppling av egna datorer.
 - Öppet tidigare på lördagar samt på söndagar.
 - Längre öppettider, kvällstid.
 - Mer personal och mer datorer.

- Göra det lättare att hitta det man söker.
- Öppna tidigare – stäng senare. Mikrofilmsapparaterna är skitdåliga – skaffa nysa som går att arbeta med – allting finns inte på datorer vilket verkar glömmas bort idag.
- Utökade öppettider. Om man satsar på större lokaler, ska bibl. Fortfarande ligga centralt!
- Nya medier.
- Det är ett ovanligt litet och fult bibliotek.
- Magasinen bör åtminstone någon tid på dagen vara öppna för allmänheten.